

گزارش همایش بین المللی
«چشم انداز خلع سلاح، گفتگو، همکاری، و ثبات در منطقه مدیترانه»
۲۹ مهر - ۵ آبان ۱۳۸۶ (اکتبر ۲۰۰۷)
باری، ایتالیا

سعیده لطفیان *

دانشیار گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۸۷/۱/۳۱ - تاریخ تصویب: ۸۷/۲/۱۸)

چکیده:

کنفرانس علوم و امور جهانی پاگواش با عنوان «چشم انداز خلع سلاح، گفتگو، همکاری و ثبات در منطقه مدیترانه» در روزهای ۲۹ مهر تا ۵ آبان ۱۳۸۶ با سخنان ماسیمو دانلما وزیر امور خارجه ایتالیا درباره سیاست خارجی کشورش و پیام بان کی مون دبیر کل سازمان ملل گشایش یافت. مهم ترین موضوعات بررسی شده در این همایش عبارت بود از: مسابقه تسلیحات جدید یا جنگ سرد جدید، عدم گسترش خلع هسته‌ای، نقش اروپا در ثبات خاورمیانه و منطقه مدیترانه، پیامدهای جنگ علیه تروریسم، تهدیدهای غیرنظامی امنیت، تروریسم هسته‌ای، تاثیر جهانی شدن بر کنترل تسلیحات، فروش اسلحه به خاورمیانه و ضرورت ایجاد مناطق عاری از سلاح‌های هسته‌ای.

واژگان کلیدی:

خلع سلاح - کنترل تسلیحات - همکاری منطقه ای - ثبات - تهدیدهای امنیتی مدیترانه

پنجاه و هفتمین کنفرانس علوم و امور جهانی پاگواش با عنوان «چشم‌انداز خلع سلاح، گفتگو، همکاری و ثبات در منطقه مدیترانه» با شرکت بیش از ۱۳۸ نفر از ۳۹ کشور در شهر باری ایتالیا در روزهای ۲۹ مهر تا ۵ آبان ۱۳۸۶ برگزار شد. در جلسه افتتاحیه این کنفرانس ماسیمو دانلما وزیر امور خارجه ایتالیا مطالبی درباره سیاست خارجی کشورش بیان داشت و سپس پیام بان کی مون دبیر کل سازمان ملل برای شرکت کنندگان خوانده شد. وی در پیامش به ریاست پیشین پاگواش دکتر ام اس سوامیناتان M. S. Swaminathan با شهرت جهانی به‌عنوان پدر "انقلاب سبز" هندوستان^۱ برای تلاش‌های علمی ارزنده‌اش و به آقای جیانثا داناپالا (Jayantha Dhanapala) از سریلانکا و معاون امور خلع سلاح کوفی عنان دبیر کل پیشین سازمان ملل که به سمت رییس جدید پاگواش برگزیده شد، تبریک گفت. وی در ادامه پیامش بیان داشت که در سال ۱۹۴۶، نخستین قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل خواستار نابودی تمام جنگ افزارهای کشتار جمعی شد. سازمان ملل از آن به بعد همگام با نهادهای غیردولتی مانند پاگواش برای رسیدن به هدف عاری‌سازی جهان از تسلیحات کشتار جمعی در تلاش بوده است. هر دو نهاد {سازمان ملل و پاگواش} به پاس این فعالیت‌ها جایزه صلح نوبل دریافت کرده‌اند. در انتها، بان کی مون ابراز امیدواری کرد که این همایش بتواند اقدامات مشخصی را که جامعه جهانی و سازمان ملل بتواند با آنها به هدف مهم نابودی مرگبارترین و تهدیدکننده‌ترین تسلیحات در جهان نائل آید، معرفی نماید.

ده جلسه عمومی از جمله جلسه ای برای بزرگداشت پنجاهمین سالگرد همایش‌های سالانه پاگواش^۲ و هشت جلسه تخصصی در پنج گروه کاری زیر در ظرف شش روز برگزار شد:

- گروه کاری مسابقه تسلیحات جدید یا جنگ سرد جدید: ناتو، روسیه، اروپا، معاهده‌های کنترل تسلیحات و دفاع موشکی،
- گروه کاری عدم گسترش و خلع سلاح هسته‌ای،
- گروه کاری خاورمیانه، نقش اروپا و همکاری مدیترانه،
- گروه کاری گسترش رادیکالیسم و پیامدهای جنگ علیه تروریسم،
- گروه کاری تهدیدهای غیرنظامی امنیت.

۱- برای آگاهی از فعالیت‌های بنیاد پژوهشی سوامیناتان در زمینه توسعه پایدار برای امنیت غذایی با هدف پایان بخشیدن به گرسنگی و فقر در جهان به آدرس زیر مراجعه نمایید: < <http://www.mssrf.org> >

۲- نخستین همایش بین‌المللی پاگواش در دهکده‌ای ماهیگیری به همین نام واقع شده در منطقه نوااسکوچیا در شرق کانادا در ژوئیه ۱۹۵۷ برگزار شد.

در گروه کاری اول که در آن مقالات ارائه شده و بحث‌ها در خصوص موضوعات مربوط به دفاع موشکی، استراتژی خلع سلاح، تروریسم هسته‌ای، تاثیر جهانی شدن بر کنترل تسلیحات، فروش اسلحه به خاورمیانه و مناطق عاری از سلاح‌های هسته‌ای بود؛ شرکت داشتم. در خصوص دفاع موشکی دو مقاله بسیار انتقادی از طرح‌های امریکا برای استقرار دفاع موشکی در اروپا، و به ویژه مرکز راداری در جمهوری چک و ده مرکز ضد موشکی در لهستان ارائه شد. امریکا تا به حال بیش از ۱۵۰ میلیارد دلار در این برنامه سرمایه‌گذاری کرده است. بسیاری از کارشناسان در این گروه کاری معتقد بودند که این سیستم دفاعی امنیت اروپا را صددرصد تضمین نمی‌کند. یادآوری شد که مسخره است امریکا برای توجیه این برنامه دفاع موشکی خود، از تهدید ایران و کره شمالی یاد می‌کند در حالی که فن آوری لازم برای جلوگیری از پرتاب موشک‌های قاره‌پیما مجهز به کلاهک‌های هسته‌ای وجود ندارد. دفاع موشکی بر ثبات امنیتی اروپا تاثیر منفی دارد.

با وجود سپری شدن جنگ سرد، تسلیحات اتمی هنوز تهدیدی بزرگ برای امنیت جهانی بوده و هنوز ۲۰۰۰۰ کلاهک هسته‌ای در نظام جهانی وجود دارد. بخش عمده این سلاح‌ها در زرادخانه‌های امریکا و روسیه انبار شده‌اند. بدتر این که درصد قابل توجهی از این سلاح‌ها کماکان آماده پرتاب به هدف‌هایی در خاک دشمن و یا دوست می‌باشند. سایر کشورهای اتمی از جمله انگلستان، فرانسه، چین، هندوستان، پاکستان و اسرائیل کماکان دارای زرادخانه اتمی بوده و علاقه‌ای به انهدام این تسلیحات نشان نمی‌دهند. در هر حال، تهدید دستیابی و کاربرد مواد هسته‌ای از سوی گروه‌های زیرملی و غیردولتی نیز نباید نادیده گرفته شود.

شورای بین‌المللی پاگواش در پایان این همایش بیانیه‌ای منتشر کرد و اقدامات یازده گانه زیر را برای نیل به هدف آرمانی انهدام کامل جنگ افزارهای اتمی پیشنهاد نمود:

۱. ایالات متحده امریکا و روسیه باید در مرحله اول به کاهش شمار جنگ‌افزارهای اتمی خود تا حد صدها به جای هزارها سلاحی که هم اکنون در اختیار دارند اقدام کرده و فراتر از معاهده کاهش سلاح‌های استراتژیک (استارت-۲) Strategic Arms Reduction Treaty و معاهده کاهش‌های تهاجمی استراتژیک (سورت) Strategic Offensive Reductions (SORT) Treaty تعهد خود را برای کاهش قابل توجه و سریع جنگ افزارهای اتمی به جامعه جهانی به نمایش گذارند. یادآوری می‌شود که معاهده استارت-۱ با هدف محدود کردن تسلیحات تهاجمی استراتژیک امریکا و شوروی در ژوئن ۱۹۸۲ از سوی رونالد ریگان مطرح شد. با امضای این معاهده، دو ابرقدرت متعهد شدند تا سقف ۶۰۰۰ کلاهک اتمی برای ۱۶۰۰ موشک بالستیک قاره پیما، موشک بالستیک پرتاب شونده از دریا، و بمب افکن‌های خود تعیین کنند. معاهده استارت-۱ در ۳۱ ژوئیه ۱۹۹۱ به امضا رسید، اما اجرای آن به دلیل فروپاشی شوروی

و نیاز به موافقت چهار جمهوری روسیه، بلوروس، قزاقستان و اوکراین که تسلیحات اتمی استراتژیک شوروی در قلمروی آنها قرار داشت به تعویق افتاد. سه جمهوری آخری با انتقال این سلاح‌ها به فدراسیون روسیه موافقت کردند. با لازم‌الاجرا شدن این معاهده در اواخر ۲۰۰۱، درصدی از جنگ افزارهای استراتژیک اتمی در جهان برچیده شدند. جورج بوش و بوریس یلستین با امضای معاهده استارت-۲ در ژانویه ۱۹۹۳ متعهد شدند تا از کاربرد موشک‌های بالستیک قاره‌پیمای چند کلاهکی پرتاب‌شونده از خشکی با قابلیت اصابت به هدف‌های مختلف به دلیل تاکید آنها بر اقدام به ضربه نخست وارد کردن به دشمن و ماهیت بی‌ثبات‌کنندگی آنها پرهیز کنند. این معاهده هرگز لازم‌الاجرا نشد؛ و روسیه در ۱۴ ژوئن ۲۰۰۲ یک روز پس از خروج آمریکا از معاهده ضد موشک‌های بالستیک (ای.بی.ام) تصمیم خود را برای خروج از استارت-۲ اعلام کرد. به‌رغم مخالفت شدید مسکو، هدف واشنگتن استقرار سیستم ملی دفاع موشکی که با معاهده (ای.بی.ام) مغایرت دارد، بوده است. معاهده کاهش‌های تهاجمی استراتژیک یا معاهده مسکو در ۲۴ مه ۲۰۰۲ از سوی ولادیمیر پوتین و جورج بوش با هدف کاهش کلاهک‌های اتمی استراتژیک مستقر شده در صحنه عملیات در حد ۱۷۰۰ تا ۲۲۰۰ کلاهک تا سال ۲۰۱۲ به امضا رسید. این معاهده در ژوئن ۲۰۰۳ لازم‌الاجرا شده و مهلت آن در پایان دسامبر ۲۰۱۲ به اتمام خواهد رسید. یکی از انتقادهای وارد شده به معاهده سورت این است که کاهش در شمار کلاهک‌ها مستلزم نابود کردن آنها نبوده و طرفین می‌توانند این سلاح‌های خود را انبار کرده و در آینده اقدام به استقرار دوباره آنها نمایند. در ضمن، هیچ ضمانت اجرایی برای مجبور کردن این دو کشور به کاهش پیشنهاد شده در تعداد کلاهک‌هایشان وجود ندارد. به‌رغم مخالفت‌های گسترده نهادهایی مانند پاگواش، روسیه و آمریکا هنوز به انباشت هزارها جنگ افزار اتمی تهدیدکننده امنیت جهانی در زرادخانه خود و یا استقرار آنها در قلمروی خود و سایر کشورها برای پرتاب به سوی هزاران هدف از پیش تعیین شده ادامه می‌دهند.

۲. آمریکا و روسیه باید کلاهک‌ها و وسایل پرتاب آنها را که قدیمی‌تر هستند، به فوریت نابود سازند.

۳. آمریکا و چین باید معاهده منع جامع آزمایش‌های اتمی Comprehensive Test Ban Treaty (سی.تی.بی.تی.) (CTBT) را به تصویب برسانند.^۱ همه کشورها باید این معاهده را امضا کرده و تصویب کنند تا لازم‌الاجرا گردد.

۱- معاهده منع کامل آزمایش‌های اتمی در سپتامبر ۱۹۹۶ با امضای ۷۱ کشور رسمیت پیدا کرد. لازم‌الاجرا شدن این معاهده مستلزم تصویب ۴۴ کشور نامبرده شده در ضمیمه دوم متن معاهده است. شش کشور با توانایی اتمی (یعنی آمریکا، چین، هند، پاکستان، کره شمالی و اسرائیل) تاکنون با امتناع از تصویب این معاهده از لازم‌الاجرا

۴. آمریکا و چین باید تعداد کلاهک‌های تاکتیکی خود را اعلام کرده و مذاکراتی جهت انعقاد معاهده‌ای را با هدف کاهش و انهدام این کلاهک‌ها آغاز نمایند.

۵. تهدید افزایش ذخایر موجود مواد شکافنده {قابل کاربرد در ساخت سلاح‌های اتمی} باید در اسرع وقت با نابودی آنها برطرف شود، و اقدامات ایمنی لازم تقویت گردد.

۶. کشورهای اتمی باید از نوسازی نیروهای اتمی خود پرهیز کرده و متعهد شوند که زرادخانه هسته ایشان را کاهش دهند. از این جهت، شورای پاگواش از تصمیم اخیر انگلستان برای بازسازی زیردریایی‌های هسته‌ای ترای‌دنت Trident ابراز نگرانی کرده و امید دارد که این امر به وقوع نپیوندد.

۷. آمریکا باید تمام سلاح‌های اتمی خود را از قلمروی اروپا بیرون برده، و ناتو باید از اتکاء به جنگ افزارهای هسته‌ای در برنامه استراتژیک آتی خود اجتناب کند. پاگواش همگان را به انعقاد قراردادی بین‌المللی برای تنظیم مقررات استقرار سلاح‌های اتمی در مناطق خارج از محدوده جغرافیایی کشورهای اتمی فرا می‌خواند. در منابع معتبر گزارش شده که با وجود پایان یافتن جنگ سرد آمریکا به استقرار ۴۸۰ سلاح اتمی در اروپا (در قلمروی آلمان، انگلستان، ایتالیا، بلژیک، ترکیه، هلند) ادامه داده است. بسیاری از نهادهای غیردولتی فعال در زمینه خلع سلاح مانند پاگواش بر خروج نیروهای اتمی آمریکا از خاک اروپا پافشاری می‌کنند، زیرا واشنگتن نیازی به کسب اجازه کشورهای میزبان اروپایی برای استفاده از این سلاح‌ها نداشته و به طور مخفیانه اقدام به انباشت آنها در قلمروی اروپا نموده است.

۸. کشورهای اتمی باید با طرح‌های عاری‌سازی مناطق از تسلیحات هسته‌ای موافقت کرده؛ و به مناطق فعلی عاری از تسلیحات هسته‌ای احترام بگذارند. هم‌اکنون با تصویب معاهده‌های پراهمیتی چندین منطقه از جهان به عنوان مناطق عاری از تسلیحات اتمی معرفی شده‌اند. این مناطق غیراتمی شده عبارتند از منطقه امریکای لاتین و کارائیب (بر اساس معاهده ۱۹۶۷ تلاتولکو که با تصویب ۳۳ کشور در ۲۲ اکتبر ۲۰۰۲ لازم‌الاجرا شد)؛ منطقه پاسیفیک جنوبی (بر مبنای معاهده ۱۹۸۵ راروتونگا لازم‌الاجرا شده در ۱۱ دسامبر ۱۹۸۶ با تصویب ۱۳ کشور منطقه‌ای)؛ منطقه آسیای جنوب شرقی (با معاهده ۱۹۹۵ بانکوک که در ۲۷ مارس ۱۹۹۷ با تصویب ۱۰ کشور لازم‌الاجرا شد)؛ آفریقا (با امضای معاهده پلندابا در ۱۱ آوریل ۱۹۹۶ که به امضای ۵۱ کشور رسیده اما هنوز لازم‌الاجرا نشده است. برای رسمیت یافتن این معاهده

شدنش جلوگیری کرده‌اند. ۱۷۸ کشور این معاهده را به امضا رسانده، و ۳۵ کشور آن را تصویب کرده‌اند. برای آشنایی با این معاهده به آدرس اینترنتی سازمان مسوول اجرای معاهده سی. تی. بی. تی مراجعه نمایید:

< <http://pws.ctbto.org> >

۱- برای آشنایی با نهاد مسوول اجرای این معاهده می‌توانید به آدرس اینترنتی اوپانل مراجعه نمایید:

< <http://www.opanal.org/NWFZ/NWFZ1.html> >

تصویب ۲۸ کشور امضاکننده ضروری است و تاکنون ۲۱ کشور مبادرت به این کار نموده‌اند؛ منطقه آسیای مرکزی (با امضای معاهده ۸ سپتامبر ۲۰۰۶ منطقه عاری از سلاح‌های اتمی آسیای مرکزی از سوی ۵ کشور منطقه‌ای معرفی شد، اما لازم‌الاجرا شدن آن مستلزم تصویب تاجیکستان، ترکمنستان و قزاقستان است).

۹. امریکا باید از دفاع موشکی استراتژیک منصرف شده و بپذیرد که تلاش برای ایجاد دفاع موشکی استراتژیک به جای افزایش امنیت جهانی منجر به کاهش آن خواهد شد.
۱۰. جامعه بین‌الملل باید از انتقال سلاح‌های هسته‌ای به فضا در چارچوب معاهده ماورای جو Outer Space Treaty سال ۱۹۶۷ ممانعت به عمل آورد؛ و به اقدامات اعتمادسازی و پیشگیرانه دست زند.

۱۱. شورای پاکواش از اقدام اخیر مجمع عمومی سازمان ملل برای مذاکرات جدی با هدف انعقاد معاهده‌ای برای کنترل تجارت اسلحه در جهت ایجاد استانداردهای بین‌المللی و اصول رفتاری برای صادرات و واردات تسلیحات استقبال کرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی